

Bruksela, dnia 28.1.2014 r.
COM(2014) 29 final

**SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

Sprawozdanie z postępów w zapewnianiu jakości w szkolnictwie wyższym

(Tekst mający znaczenie dla EOG)

SPIS TREŚCI

1.	Wprowadzenie.....	3
2.	TENDENCJE W ZAKRESIE ZAPEWNIANIA JAKOŚCI OD 2009 R.	4
2.1.	Jak zapewnianie jakości pomogło środowisku naukowemu, studentom i innym zainteresowanym stronom w osiągnięciu celów w zakresie jakości?.....	4
2.2.	Jak zapewnianie jakości pomogło instytucjom w poszerzaniu dostępu do kształcenia i w zagwarantowaniu ukończenia studiów przez studentów?	6
2.3.	Jak zapewnianie jakości pomogło ISW w zagwarantowaniu studentom odpowiednich umiejętności na wysokim poziomie?	7
2.4.	Czy zapewnianie jakości wspierało mobilność i międzynarodowy wymiar studiów?	9
3.	WNIOSKI – WSPARCIE UE DLA PODNOSZENIA JAKOŚCI W SZKOLNICTWIE WYŻSZYM	11

SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW

Sprawozdanie z postępów w zapewnianiu jakości w szkolnictwie wyższym

(Tekst mający znaczenie dla EOG)

1. WPROWADZENIE

Europejskie szkolnictwo wyższe stoi przed poważnymi wyzwaniami. Komisja Europejska, w szeregu przedstawionych niedawno dokumentów strategicznych, zwróciła uwagę na te wyzwania – znaczny wzrost liczby studentów, podniesienie jakości oraz lepsze dopasowanie nauczania i uczenia się do szerszych potrzeb społecznych i potrzeb rynku pracy¹; dostosowanie się do globalizacji i ogromny rozwój w zakresie liczby studentów i instytucji szkolnictwa wyższego na świecie, który wystawia na próbę pozycję Europy jako światowego lidera w dziedzinie edukacji²; a także usprawnienie i szersze udostępnienie szkolnictwa wyższego poprzez wykorzystanie nowych technologii, takich jak masowe otwarte kursy internetowe (MOOC) i wirtualne czy mieszane formy nauki³. Badanie PIAAC dotyczące umiejętności dorosłych⁴ wykazało różnice w poziomach umiejętności absolwentów z poszczególnych państw. W obliczu tych wyzwań podstawowe znaczenie ma utrzymanie i poprawa jakości szkolnictwa wyższego, rozwijanie zmodernizowanych instytucji szkolnictwa wyższego (ISW) przekazujących umiejętności na wysokim poziomie oraz stymulujących rozwój gospodarczy i społeczny, a przez to pomagających w osiągnięciu celów strategii „Europa 2020” dotyczących lepszych miejsc pracy i silniejszego wzrostu.

ISW ponoszą ostateczną odpowiedzialność za jakość swojej oferty (ustanawianie, monitorowanie i odnawianie celów w zakresie jakości poprzez „wewnętrzne” zapewnianie jakości). Są one wspierane przez zewnętrzne agencje (agencje ds. zapewniania jakości) oceniające normy jakości, dokonujące ewaluacji instytucji, akredytujące programy lub prowadzące analizy porównawcze wyników w odniesieniu do innych ISW („zewnętrzne” zapewnianie jakości). Organy publiczne mają jednak obowiązek zagwarantowania, aby jakość poszczególnych instytucji oraz systemów szkolnictwa wyższego jako całości była odpowiednia do postawionego im celu. Ramy krajowych i europejskich narzędzi oraz współpracy zwiększają zaufanie między systemami. Mechanizmy zapewniania jakości mają zatem zasadnicze znaczenie dla wsparcia instytucji i decydentów w udanym wdrażaniu podejmowanych przez nich reform.

Niniejszy dokument jest kolejnym sprawozdaniem – pierwsze opublikowano w 2009 r.⁵ w odpowiedzi na przedstawiony w 2006 r. przez Parlament Europejski i Radę wniosek o przedkładanie sprawozdań z postępów w zakresie zapewniania jakości⁶. Opierając się na ustaleniach sprawozdania z 2009 r., w którym wskazano na potrzebę zwiększenia efektywności procesów zapewniania jakości i ich przejrzystości dla użytkowników,

¹ COM(2011) 567 final.

² COM(2013) 499 final.

³ COM(2013) 654 final.

⁴ Przegląd stanu umiejętności w OECD w 2013. Pierwsze wyniki badania umiejętności osób dorosłych. http://skills.oecd.org/documents/OECD_Skills_Outlook_2013.pdf

⁵ COM(2009) 487 final.

⁶ Zalecenie 2006/143/WE z dnia 15 lutego 2006 r. (Dz.U. L 64 z 4.3.2006).

wyraźnego powiązania tych procesów z szerszymi priorytetami szkolnictwa wyższego oraz rozwoju współpracy transgranicznej w celu poprawy jakości, jak również wykorzystując szeroki wachlarz źródeł, w niniejszym sprawozdaniu zwraca się uwagę na możliwość odegrania przez zapewnianie jakości aktywniejszej roli we wspieraniu reform na poziomie systemów i instytucji oraz proponuje się działania UE mające na celu pomoc instytucjom i państwom członkowskim.

Często uważa się, że zapewnianie jakości koncentruje się raczej na procesie niż na treści. Zapewnianie jakości nadal ma jednak niewykorzystany potencjał wspierania instytucji w realizacji ich celów. Zapewnianie jakości dostosowane do wizji i priorytetów każdej z ISW zachęca je do większej dywersyfikacji i specjalizacji oraz przyczyni się do szerszego zaangażowania zainteresowanych stron i wzmocnienia odpowiedzialności wobec nich, przy czym wyniki będą systematycznie wykorzystywane w strategicznych procesach decyzyjnych, z naciskiem na stałe doskonalenie. Ponadto następują zmiany. Obszar działania niektórych agencji ds. zapewniania jakości ulega rozszerzeniu, by uwzględnić przegląd realizacji szerszych celów szkolnictwa wyższego, takich jak zwiększanie dostępu, uczenie się przez całe życie, wymiar międzynarodowy itd.⁷. W niektórych przypadkach prowadzi się przeglądy jakości także w odniesieniu do studiów doktoranckich⁸ oraz strategii w zakresie zasobów ludzkich⁹. W dziedzinie zewnętrznego zapewniania jakości widoczne jest odchodzenie od tradycyjnego ukierunkowania na akredytację poszczególnych programów oferowanych przez instytucję na rzecz oceny całej instytucji. Znaczna większość (69 %) systemów zapewniania jakości koncentruje się obecnie na połączeniu oceny instytucji i akredytacji programów, a mniejsza ich część, która ulega wzrostowi, prowadzi wyłącznie ocenę instytucji¹⁰. Jest to zjawisko obiecujące dla przyszłego kierunku rozwoju zapewniania jakości – ocena instytucji umożliwi pracownikom naukowym i ISW tworzenie programów nauczania i zapewnianie ich jakości, a zarazem uniknięcie formalnej, zewnętrznej akredytacji każdego pojedynczego programu i szybkie dostosowanie ich realizacji do zmieniających się potrzeb rynku pracy oraz do zmian w strukturze populacji studentów.

2. TENDENCJE W ZAKRESIE ZAPEWNIANIA JAKOŚCI OD 2009 R.

2.1. Jak zapewnianie jakości pomogło środowisku naukowemu, studentom i innym zainteresowanym stronom w osiągnięciu celów w zakresie jakości?

Formalne struktury i procesy zapewniania jakości wprowadziła zdecydowana większość ISW (w 2010 r. tylko 5 % nie posiadało deklaracji w sprawie polityki jakości)¹¹. Ponad 75 % ISW realizuje publiczną strategię ciągłego podnoszenia jakości, a w Republice Czeskiej, Danii, Hiszpanii, Włoszech, Finlandii, Luksemburgu i Niderlandach odsetek ten sięga 100 %¹². Instytucje poszukują teraz jednak sposobów zmiany podejścia ukierunkowanego na proces

⁷ Rauhvargers, Andrejs (2012): Report by the EHEA Working Group on Recognition [Sprawozdanie grupy roboczej ds. uznawania kwalifikacji w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego], s. 23. Dostępne w Internecie pod adresem <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Recognition%20WG%20Report.pdf>

⁸ http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/Salzburg_II_Recommendations.sflb.ashx
http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/Principles_for_Innovative_Doctoral_Training.pdf

⁹ <http://ec.europa.eu/euraxess/index.cfm/rights/strategy4Researcher>

¹⁰ EACEA (2012): The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report [Europejski obszar szkolnictwa wyższego w roku 2012: raport z wdrażania procesu bolońskiego], s. 60.

<http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf>

¹¹ Loukkola, Tia; Zhang, Thérèse (2010): Examining Quality Culture: Part 1 [Badanie kultury jakości. Część 1] EUA. Bruksela, s. 33. http://www.eua.be/pubs/Examining_Quality_Culture_Part_1.pdf

¹² EACEA, op.cit., s. 68.

i zastąpienia go tworzeniem prawdziwej kultury ciągłego podnoszenia jakości¹³. Wyzwaniem nadal jest skonstruowanie procesu zapewniania jakości w sposób gwarantujący stały dopływ informacji zwrotnych do wykorzystania w strategicznej orientacji instytucji, z jasno określoną odpowiedzialnością na wszystkich szczeblach¹⁴.

Według badania QUEST poprawia się zaangażowanie studentów w podnoszenie jakości – ok. 85 % studentów ma możliwość uczestnictwa w ocenach studentów, a znaczna ich liczba uważa, że mają one wpływ na jakość kształcenia¹⁵. W 2012 r. studenci byli „wysoko zaangażowani” lub stanowili „równoprawnych partnerów” w dziedzinie zapewniania jakości w 17 państwach, w porównaniu z 9 w 2009 r. – jednak stopień ich zaangażowania różnił się nie tylko między systemami krajowymi, lecz także w ich obrębie; w wielu ISW było ono ograniczone do formalnej obecności i obserwacji¹⁶.

W wielu państwach obowiązuje formalny wymóg uczestnictwa pracodawców w procesie zewnętrznego zapewniania jakości (Belgia – część francuskojęzyczna, Bułgaria, Republika Czeska, Niemcy, Dania, Estonia, Grecja, Francja, Włochy, Litwa, Łotwa, Portugalia, Zjednoczone Królestwo-Szkocja)¹⁷. Niemniej jednak czynne angażowanie ich w podnoszenie jakości przez udział na przykład w audytach instytucji nie jest szeroko rozpowszechnione: pracodawcy wchodzi w skład zespołów przeglądu zewnętrznego tylko w Belgii (w części francuskojęzycznej), Niemczech, Grecji, Finlandii, na Łotwie (w przypadku programów zawodowych), Litwie i w Zjednoczonym Królestwie (zależnie od instytucji)¹⁸.

W przypadku zewnętrznych zainteresowanych stron bardziej prawdopodobne jest także zaangażowanie się na poziomie wymiany informacji raczej niż w charakterze czynnych partnerów w procesie wewnętrznego zapewniania jakości danej instytucji.

Publikacja wyników procesu zapewniania jakości stymuluje podnoszenie jakości oraz pomaga budować zaufanie i przejrzystość, lecz tendencja do publikowania wyłącznie pozytywnych ocen (Belgia – część niderlandzkojęzyczna, Cypr, Republika Czeska, Hiszpania, Francja, Chorwacja, Litwa, Malta, Polska, Zjednoczone Królestwo) nie jest korzystna. W jedynie 12 przypadkach (Belgia – część niemieckojęzyczna, Belgia – część francuskojęzyczna, Dania, Estonia, Finlandia, Chorwacja, Irlandia, Włochy, Luksemburg, Łotwa, Portugalia, Słowacja)

¹³ IBAR (2012): Identifying Barriers in Promoting the ESG for Quality Assurance at Institutional Level. Work Package 8 [Identyfikacja barier dla promowania europejskich norm i wytycznych dotyczących zapewniania jakości na szczeblu instytucjonalnym. Pakiet roboczy 8], s. 4.

¹⁴ <http://www.ibar-llp.eu/assets/files/wp8/WP8%20Cross-country%20comparative%20study.pdf>
¹⁵ Ibid., s. 38.

¹⁵ Jungblut, Jens; Vukasovic, Martina (2013): QUEST FOR QUALITY FOR STUDENTS - Survey on Students' perspectives [Badanie QUEST dotyczące jakości wśród studentów – perspektywy studentów]. ESU, Bruksela, s. 68. <http://www.esu-online.org/resourcehandler/30010f4b-c7a9-4827-93a5-84aaaa91709/>

¹⁶ Bischof, Lukas; Gajowniczek, Joanna; Maikämper, Moritz (2013): Study to Prepare the Report on Progress in the Development of Quality Assurance Systems in the Various Member States and on Cooperation Activities at European Level [Studium przygotowawcze do celów sprawozdania z postępów w opracowywaniu systemów zapewnienia jakości w różnych państwach członkowskich oraz w sprawie współpracy na poziomie europejskim], s. 27.

¹⁷ *Modernisation of Higher Education in Europe: access, retention and employability [Unowocześnieanie szkolnictwa wyższego w Europie]* – badanie Eurydice, którego publikacja jest planowana na pierwsze półrocze 2014 r. W Belgii (w części niemieckojęzycznej) i Islandii pracodawcy uczestniczą w procesach zewnętrznego zapewniania jakości bez konieczności spełniania jakichkolwiek wymogów formalnych.

¹⁸ Dane źródłowe Eurydice do sprawozdania z realizacji procesu bolońskiego.

ponad jedna czwarta instytucji publikuje również sprawozdania krytyczne¹⁹. Często informacje nie są łatwe do zrozumienia lub trudno dostępne, co obniża ich wartość²⁰.

Na szczeblu europejskim europejskie normy i wytyczne (ESG) opracowane w 2005 r. pomogły w osiągnięciu konwergencji procesów zapewniania jakości w różnych państwach oraz stworzyły ramy współpracy między agencjami ds. zapewniania jakości. Ze względu jednak na ich obecny ogólny charakter są one różnie rozumiane i nierównomiernie stosowane. Na szczeblu instytucjonalnym ich penetracja i wpływ pozostają ograniczone. Tylko 12 % respondentów w badaniu EURASHE stwierdziło, że ESG są przydatne dla pracowników naukowych, zaś jedynie 10 % uznało je za użyteczne dla studentów, absolwentów lub pracodawców²¹. Wiele ISW uważa, że pomimo istnienia ram ogólnych nie są dostępne wystarczające porady praktyczne dotyczące sposobów rozwinięcia silnej kultury jakości²². Studenci w dużej mierze nie są ich świadomi (59,7 % zgłosiło całkowity brak wiedzy, a 23,9 % bardzo ograniczoną wiedzę)²³. Zgodnie z wnioskiem przedstawionym w 2012 r. przez konferencję ministrów w Bukareszcie ESG podlegają obecnie rewizji mającej zwiększyć ich jasność, możliwości zastosowania, przydatność i zakres²⁴. Rewizja stwarza szansę wzmocnienia reakcji instytucjonalnej na wyzwania takie jak rozszerzenie uczestnictwa, zmniejszenie liczby osób przedwcześnie kończących naukę, zwiększenie zdolności do zatrudnienia itd., a także zagwarantowania, aby zapewnianie jakości zachęcało do rozwijania silnej kultury jakości i prawdziwego zaangażowania środowiska naukowego.

2.2. Jak zapewnianie jakości pomogło instytucjom w poszerzaniu dostępu do kształcenia i w zagwarantowaniu ukończenia studiów przez studentów?

Osiągnięcie celów strategii „Europa 2020” i krajowych celów w zakresie zwiększenia liczby absolwentów i wyeliminowania niedoboru kwalifikacji wymaga od Europy przyciągnięcia do systemów szkolnictwa wyższego bardziej różnorodnych grup społecznych. Zapewnianie jakości powinno wspierać instytucje w przeglądzie i wzmacnianiu jakości i skuteczności ich polityki naboru studentów, także pod względem skuteczności w poszerzaniu dostępu. Wstępne badania przyniosły jednak niewiele dowodów świadczących o tym, że agencje ds. zapewniania jakości wspierają instytucje w poszerzaniu dostępu przez bardziej innowacyjne podejścia do przyjmowania studentów, np. poprzez uznawanie wcześniej uzyskanego wykształcenia, umożliwianie studentom dokumentowania i transferu punktów z programów, których nie ukończyli, lub poprzez rozwijanie ścieżek dostępu z obszaru kształcenia i szkolenia zawodowego oraz z innych podsektorów edukacji²⁵.

Jakość strategii ISW w dziedzinie zapobiegania przedwczesnemu kończeniu nauki²⁶ i promowania jej kontynuacji, wraz ze wskaźnikami lub celami służącymi pomiarowi postępu, wpływa na szanse pomyślnego ukończenia edukacji przez studentów. Angażowanie

¹⁹ EACEA, op.cit., s. 69.

²⁰ Bischof et al., op.cit., s. 39. Vercruyssen, Proteasa, 2012.

²¹ ENQA (2011): MAPPING THE IMPLEMENTATION AND APPLICATION OF THE ESG (MAP-ESG PROJECT) [OPRACOWANIE MAPY REALIZACJI I STOSOWANIA ESG (PROJEKT MAP-ESG)]. ENQA. Bruksela, s. 56. http://www.enqa.eu/files/op_17_web.pdf

²² IBAR (2012): Work Package 5 [Pakiet roboczy 5], s. 12. <http://www.ibar-llp.eu/assets/files/wp5/WP5%20Cross-country%20comparative%20study.pdf>

²³ Jungblut, Vukasovic, op.cit., s. 67.

²⁴ Konferencja ministerialna w sprawie europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego (2012 r.): Komunikat z Bukaresztu, s. 2. Rewizja prowadzona przez organizacje zainteresowanych stron (ENQA, ESU, EUA, EURASHE, Education International, EQAR, Business Europe), do zatwierdzenia przez ministrów w 2015 r.

²⁵ Eurydice, op.cit.

²⁶ W 2011 r. średni odsetek absolwentów z powodzeniem kończących studia wynosił w OECD 68,4 %.

studentów w projektowanie kierunków studiów i opracowywanie programów nauczania może skutkować osiągnięciem przez nich lepszych efektów. Niemniej jednak w ten sposób postępuje jedynie 50 % ISW, a zaledwie 40 % korzysta z ankiet dla studentów w celu pomiaru obciążenia pracą²⁷. Systemy śledzenia postępów osiąganych przez studentów – takie jak stosowane w Belgii (w części niderlandzkojęzycznej), Danii, Niemczech, Irlandii i Zjednoczonym Królestwie – mogą służyć do identyfikacji elementów ryzyka, a przez to do ukierunkowania interwencji poprawiającej wyniki uczenia się. Monitorowanie celów w zakresie liczby osób kończących studia, tak jak ma to miejsce w połowie systemów zapewniania jakości w UE (Belgia-część niemieckojęzyczna, Belgia – część francuskojęzyczna, Belgia – część niderlandzkojęzyczna, Estonia, Grecja, Finlandia, Włochy, Litwa, Węgry, Portugalia, Słowenia, Islandia, Liechtenstein, Norwegia) lub uzależnienie finansowania od odsetka osób kończących studia, stosowane w mniejszości państw (Austria, Belgia – część niderlandzkojęzyczna, Republika Czeska, Dania, Islandia, Niemcy, Włochy, Niderlandy, Szwecja, Zjednoczone Królestwo-Szkocja)²⁸, stwarza dla ISW zachętę to monitorowania i poprawiania wyników w obszarze zapobiegania przedwczesnemu kończeniu nauki.

Obecnie tylko 40 % ISW prowadzi regularną ocenę usług wsparcia świadczonych na rzecz studentów²⁹. Podczas gdy niemal wszystkie oferują wsparcie edukacyjne w postaci opiekunów, mentorów, wytycznych i doradztwa, tylko niewiele ponad połowa ocenia efektywność takiego wsparcia. Podobną sytuację można zaobserwować w przypadku wsparcia bibliotecznego, komputerowego lub laboratoryjnego.

2.3. Jak zapewnianie jakości pomogło ISW w zagwarantowaniu studentom odpowiednich umiejętności na wysokim poziomie?

Przejście do kształcenia skoncentrowanego na studencie to jedna z najtrudniejszych spośród reform podjętych w ostatnim okresie. Podczas gdy większość ISW definiuje programy studiów w kategoriach efektów uczenia się osiąganych przez studentów, wyzwaniem pozostaje włączenie tych efektów do procesów nauczania, uczenia się i oceny. Zapewnianie jakości może zachęcać ISW do wspierania pracowników naukowych w tym zadaniu (np. przez obowiązkowe szkolenia dotyczące wykorzystywania wyników uczenia się, prowadzone w Austrii, Belgii (część francuskojęzyczna), Republice Czeskiej, Irlandii, na Łotwie, w Rumunii i Zjednoczonym Królestwie)³⁰. Zastosowanie procesów zapewniania jakości na etapie opracowywania programów może pomóc pracownikom naukowym w projektowaniu i ocenie kursów akademickich przez odniesienie do jasnych i istotnych efektów, a także w przyznawaniu punktów w spójny sposób. Zasadniczo nie spotyka się jednak takiego podejścia w zewnętrznej akredytacji programów³¹. Gwarantując właściwe stosowanie innych narzędzi z zakresu przejrzystości opartych na efektach uczenia się – ram kwalifikacji, europejskiego systemu transferu i akumulacji punktów (ECTS), suplementu do dyplomu – zapewnianie jakości może wspierać efekty uczenia się jako części składowe

²⁷ Loukkala, Zhang, op.cit., s. 11, 30.

²⁸ EACEA, op.cit., s. 112.

²⁹ Sursock, André; Smidt, Hanne (2010): Trends 2010: A decade of change in European Higher Education [Tendencje w 2010 r.: dziesięciolecie zmian w europejskim szkolnictwie wyższym]. EUA. Bruksela, s. 86.
http://www.eua.be/typo3conf/ext/bzb_securelink/pushFile.php?cuid=2756&file=fileadmin/user_upload/files/Publications/Trends_2010.pdf

³⁰ EACEA, op.cit., s. 51.

³¹ Ibid., s. 51.

systemu szkolnictwa wyższego, a co za tym idzie także szersze uznawanie kwalifikacji akademickich z innych państw³².

Większość ISW wykorzystuje zapewnianie jakości do oceny i rozwijania umiejętności i kwalifikacji w zakresie nauczania, jednak dla awansu pracowników naukowych zwykle nadal większe znaczenie niż nauczanie ma praca badawcza, a zaledwie jedna czwarta ISW organizuje obowiązkowe szkolenia dla swoich wykładowców³³. Zapewnianie jakości może wspierać rozwój krajowych i instytucjonalnych strategii w dziedzinie promowania szkolenia pracowników, uznawania umiejętności z zakresu nauczania w trakcie rozwoju kariery, promowania nagród lub stypendiów dla wykładowców, wykorzystania informacji zwrotnych od studentów oraz zapewniania zachęt dla zdobywania doświadczenia międzynarodowego³⁴.

Nowe metody, takie jak formy mieszane czy masowe otwarte kursy internetowe (MOOC), mogą zmienić sposób organizacji kształcenia. Ramy zapewniania jakości i instytucje wymagają elastyczności umożliwiającej im przyjmowanie różnych metod innowacyjnej realizacji kursów, dostosowanie swojej koncepcji jakości i opracowanie nowych wskaźników, które pozwolą na wprowadzenie tych zmian. Ocena instytucji powinna pomagać im w planowaniu i przydzielaniu zasobów na potrzeby opracowania nowych metod, zwiększania atrakcyjności, rozwijania usług niszowych lub trafiać do osób uczących się poza sektorem formalnej edukacji. W niektórych państwach – Hiszpanii, Włoszech, Norwegii – analizuje się obecnie możliwości organów ds. zapewniania jakości w zakresie oceny kursów MOOC.

Wiele instytucji napotyka na trudności z angażowaniem pracodawców w systematyczne projektowanie i realizację programów nauczania, np. gwarantowanie, aby staże skutkowały wyraźnymi efektami uczenia się. Zapewnianie jakości może stanowić dla instytucji wsparcie we włączaniu pracodawców w projektowanie uczenia się przez praktykę zawodową opartego na odpowiednich efektach uczenia się i metodach oceny. W niektórych państwach (Belgia – część francuskojęzyczna, Bułgaria, Dania, Estonia, Austria, Norwegia, Szwajcaria) ISW muszą wykazać, że angażują pracodawców w przygotowanie programu³⁵. Bardziej systematyczna współpraca z placówkami kształcenia i szkolenia zawodowego zarówno w przypadku ISW, jak i agencji ds. zapewniania jakości może przyczynić się do osiągnięcia tego celu i pomóc w opracowaniu bardziej elastycznych ścieżek kształcenia.

W celu zagwarantowania zdobycia przez absolwentów kwalifikacji, które są potrzebne na rynku pracy, i zmniejszenia liczby przypadków niedopasowania umiejętności, zapewnianie jakości można wykorzystać do wykazania, że programy studiów odpowiadają wymaganiom rynku pracy. W Bułgarii, Republice Czeskiej, Włoszech, Austrii i Słowenii od ISW można wymagać udowodnienia, że ich programy zaspokajają faktyczne zapotrzebowanie³⁶. Zapewnianie jakości może także pomagać ISW w wykorzystaniu wiedzy o ścieżkach kariery ich absolwentów przy projektowaniu i realizacji programów – np. przez wiązanie monitorowania absolwentów z finansowaniem (Republika Czeska, Włochy, Słowacja, Zjednoczone Królestwo) lub z (ponowną) akredytacją (Austria, Belgia – część niderlandzkojęzyczna, Bułgaria, Niemcy, Dania, Niderlandy)³⁷. W szeregu państw (np.

³² Por. Komunikat bukareszteński, s. 4.

³³ Loukkala, Zhang, op.cit., s. 34.

³⁴ Report of the High Level Group on Modernisation of Higher Education [Sprawozdanie grupy wysokiego szczebla ds. modernizacji szkolnictwa wyższego], <http://ec.europa.eu/education/higher-education/modernisation/index.html>

³⁵ Eurydice, niepublikowane.

³⁶ Ibid.

³⁷ Gaebel, Michael et al. (2012): Tracking Learners' and Graduates' Progression Paths (TRACKIT) [Monitorowanie ścieżek postępu uczących się i absolwentów]. EUA. Bruksela, s. 27–28. http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/EUA_Trackit_web.sflb.ashx

w Bułgarii, Danii, Estonii, Irlandii, Grecji, Francji, Włoszech, na Łotwie, Litwie, Węgrzech) instytucje szkolnictwa wyższego regularnie przedkładają dane lub wykazują, że monitorują zatrudnienie swoich absolwentów³⁸.

Pomimo tych ustaleń, w ujęciu ogólnym niewiele ISW monitoruje obecnie kariery swoich absolwentów w celu doskonalenia programów edukacyjnych i zwiększania szans absolwentów na zatrudnienie³⁹. Te z nich, które podejmują takie działania, dostrzegają liczne płynące z tego korzyści – stworzenie bardziej systematycznego podejścia do zapewniania jakości, zwiększenie odpowiedzialności, wnoszenie czynnego wkładu w realizację celów Europy wiedzy, a także wzmacnianie powiązań z zainteresowanymi stronami⁴⁰.

2.4. Czy zapewnianie jakości wspierało mobilność i międzynarodowy wymiar studiów?

Rozwój międzynarodowej współpracy w dziedzinie szkolnictwa wyższego poskutkowało wytworzeniem partnerskiej presji instytucji na opracowywanie efektywnych procesów zapewniania jakości, a ISW, które zamierzają podnieść swą międzynarodową rangę, chcą mieć możliwość wykazania się normami jakości, co jest wstępnym warunkiem budowy zaufania leżącego u podstaw partnerstw międzynarodowych⁴¹. Studenci cenią dostępność norm jakości przy wyborze studiów, gdyż dzięki nim są w stanie uniknąć placówek o niskiej jakości oraz instytucji oferujących lub akredytujących bez upoważnienia stopnie naukowe, które są fałszywe lub bezwartościowe. Zaangażowanie się w zapewnianie jakości może także pomóc w rozwianiu obaw (zgłaszanych między innymi podczas badania PIAAC) dotyczących jakości tytułów naukowych uzyskanych za granicą, które to obawy mogą stanowić przeszkodę dla uznawania kwalifikacji oraz mobilności studentów.

Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (European Association for Quality Assurance – ENQA) i europejski rejestr zapewniania jakości (European Quality Assurance Register – EQAR) wspierają współpracę w dziedzinie zapewniania jakości na poziomie europejskim. Dzięki członkostwu w ENQA około dwóch trzecich agencji ds. zapewniania jakości w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego (jeszcze w 2009 r. było to około połowy agencji)⁴² uznaje się za działające zgodnie z europejskimi normami i wytycznymi. Dziesięć państw UE (Cypr, Grecja, Włochy, Łotwa, Luksemburg, Malta, Portugalia, Szwecja, Słowenia, Słowacja) nie posiada jednak agencji będącej pełnoprawnym członkiem ENQA⁴³.

Wzrosła także liczba członków EQAR (z 19 przedstawicieli rządów w chwili założenia w 2008 r. do 32 w 2013 r.⁴⁴). Rejestr stanowi wsparcie dla ogólnoeuropejskiego podejścia do zewnętrznego zapewniania jakości, w ramach którego instytucje mogą decydować się na poddanie się ocenie przez agencję ds. zapewniania jakości spoza własnego kraju, co stymuluje europejski, podnoszący jakość wymiar zapewniania jakości. Dotychczas wnioski o przystąpienie do EQAR złożyło 39 agencji z europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego (84 % spośród kwalifikujących się agencji ds. zapewniania jakości – tych, które poddano

³⁸ Eurydice, niepublikowane.

³⁹ Gaebel et al., op.cit., s. 26.

⁴⁰ Ibid., s. 44.

⁴¹ Sursock, Smidt, op.cit., s. 21.

⁴² Bischof, op.cit., s. 50.

⁴³ <http://www.enqa.eu/agencies.lasso>, dostęp 4.11.2013 (aczkolwiek w tej liczbie są małe państwa, które mogą nie mieć krajowej agencji ds. zapewniania jakości).

⁴⁴ Członkowie reprezentujący rządy UE: Austria, Belgia – część niderlandzkojęzyczna, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Republika Czeska, Dania, Estonia, Hiszpania, Francja, Niemcy, Irlandia, Portugalia, Łotwa, Luksemburg, Malta, Niderlandy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowenia – <http://www.eqar.eu/association/members.html#c28>

ocenie w odniesieniu do europejskich norm i wytycznych), z czego przyjęto 35⁴⁵. Główni użytkownicy rejestru są teraz w większym stopniu przekonani, że EQAR pomaga w otwarciu krajowych systemów zapewniania jakości dla agencji zagranicznych (60 % krajowych związków studenckich w 2012 r., w porównaniu z 41 % w 2009 r.)⁴⁶.

Ministerstwa krajowe preferują jednak zwykle pracę raczej z rodzimymi niż z zagranicznymi agencjami. Jak dotąd tylko dwie piąte agencji ds. zapewniania jakości prowadzi rzeczywistą działalność transgraniczną, przy czym napotykają one na przeszkody w postaci zróżnicowania systemów zapewniania jakości między państwami i braku wspólnego europejskiego wymiaru zapewniania jakości. Sześć państw UE (Austria, Belgia – część niderlandzkojęzyczna, Bułgaria, Litwa, Polska, Rumunia) zezwala swoim ISW na współpracę z zarejestrowanymi zagranicznymi agencjami w dziedzinie regularnej oceny, audytu czy akredytacji. Dwa kolejne państwa (Niemcy, Dania) uznają decyzje w dziedzinie zapewniania jakości podejmowane przez wszystkie agencje zarejestrowane w EQAR w odniesieniu do wspólnych programów⁴⁷.

Zewnętrzne procesy zapewniania jakości i akredytacji wspólnych programów stanowią wyzwanie, gdyż zwykle obejmują szereg krajowych procedur akredytacji. Rządy zobowiązały się do przeanalizowania krajowych przepisów i praktyk odnoszących się do wspólnych programów i stopni z myślą o usunięciu przeszkód dla współpracy i mobilności. Wdrażana obecnie w ramach procesu bolońskiego inicjatywa budowy europejskiego podejścia do akredytacji wspólnych stopni naukowych może pomóc w zminimalizowaniu biurokracji i ułatwić rozwój wspólnych stopni. W międzyczasie projekty realizowane przez ECA⁴⁸ stanowią krok w kierunku uproszczenia i wzajemnego zaufania.

Ze względu na ograniczenia budżetowe wiele agencji ds. zapewniania jakości koncentruje się na swojej podstawowej działalności w systemach krajowych.⁴⁹ W miarę wzmacniania się globalnych powiązań w dziedzinie szkolnictwa wyższego zapewnianie jakości należy jednak rozwijać w sposób tworzący zaufanie, którego ISW potrzebują do międzynarodowej współpracy. Jednym z pozytywnych zjawisk, które uwidoczniły się od 2009 r., jest tendencja do włączania ekspertów międzynarodowych do paneli ds. zapewniania jakości. ENQA i EQAR mogą odgrywać kluczową rolę pod względem budowy zaufania, w tym przez angażowanie ministerstw i innych zainteresowanych stron, gromadzenie danych o transgranicznej działalności agencji ds. zapewniania jakości, a także promowanie wspólnych norm i podejść (w tym gromadzenie danych na poziomie krajowym, porównywalne normy, strategiczne dokumenty i sprawozdania).⁵⁰

Transgraniczna współpraca w dziedzinie zapewniania jakości jest szczególnie istotna w przypadku transgranicznego szkolnictwa wyższego (system franczyzy i oddziały kampusów). Chociaż w Europie obejmuje ono tylko niewielką liczbę studentów, jego skala rośnie, a mechanizmy zapewniania jakości mogą znacznie różnić się w przypadku poszczególnych państw i dostawców. Monitorując jakość oferty eksportowej z zakresu transgranicznego szkolnictwa wyższego, agencje mogą pomóc w zagwarantowaniu wysokiej jakości kształcenia i w ten sposób zabezpieczyć reputację swoich systemów szkolnictwa wyższego, a co za tym idzie większą zdolność przyciągania przyjeżdżających studentów.

⁴⁵ http://www.eqar.eu/fileadmin/documents/eqar/information/EQAR_AR12_screen.pdf

⁴⁶ Bischof, op.cit., s. 56.

⁴⁷ Tüek, Colin (2013): EQAR Annual Report 2012 [Sprawozdanie EQAR za 2012 r.], s. 15–17.
http://www.eqar.eu/fileadmin/documents/eqar/information/EQAR_AR12_print.pdf

⁴⁸ Ibid. Zob. także MULTRA pod adresem: <http://www.eaconsortium.net/main/documents/mutual-recognition-agreements>

⁴⁹ Bischof, op.cit., s. 52.

⁵⁰ ENQA i EQAR realizowały projekty, z których sprawozdania mają złożyć w 2014 r.

Silniejszy nacisk agencji na jakość współpracy transgranicznej, wraz ze wzmocnieniem własnych powiązań międzynarodowych, zwiększy wiarygodność, przejrzystość i spójność ich ocen. W celu ułatwienia procesu agencja ds. zapewniania jakości w państwie przyjmującym może być informowana o ocenach jakości instytucji transgranicznego szkolnictwa wyższego zlokalizowanych w jej kraju lub może przeprowadzać wspólne oceny. Dwustronne porozumienia upoważniające agencję ds. zapewniania jakości w państwie przyjmującym do występowania w imieniu agencji wysyłającej lub zezwalające agencji zarejestrowanej w EQAR na ocenę instytucji transgranicznego szkolnictwa wyższego pomogłyby rozwiązać obawy dotyczące jakości, a także przyniosłyby dodatkowe korzyści w postaci promowania współpracy transgranicznej i wzajemnego uczenia się.

3. WNIOSKI – WSPARCIE UE DLA PODNOSZENIA JAKOŚCI W SZKOLNICTWIE WYŻSZYM

W niniejszym sprawozdaniu wykazano osiągnięcie pewnych postępów od 2009 r., lecz stwierdzono również niedostatki wsparcia przez procesy zapewniania jakości dla reform szkolnictwa wyższego, w obszarach takich jak poszerzanie dostępu, zwiększanie zdolności do zatrudnienia i wymiar międzynarodowy, czy też doskonalenie studiów doktoranckich i strategii w dziedzinie zasobów ludzkich. Eliminacja tych niedostatków wymaga, aby zapewnianie jakości przyczyniało się do tworzenia wewnętrznej kultury jakości, nie zaś procedur polegających na odznaczaniu kolejnych pozycji na liście. Aby dotrzymać kroku zmianom w projektowaniu i organizacji szkolnictwa wyższego, procesy te muszą objąć wszystkie obszary działania instytucji oraz angażować całą instytucję w tworzenie kultury jakości tworzącej podstawę dla nauczania i uczenia się.

Co więcej, obywatele coraz częściej zmieniają systemy – zarówno na tradycyjnej ścieżce kształcenia początkowego, jak i w celu doskonalenia oraz poszerzania wiedzy i umiejętności przez całe swoje życie. Dostępne możliwości uczenia się coraz częściej nie mieszczą się w konwencjonalnych klasyfikacjach. Uczącym się coraz częściej oferowana jest – i to słusznie – możliwość opracowania własnej ścieżki kształcenia przez dobór opcji z różnych podsystemów o różnych formach realizacji, w tym w oparciu o zasoby edukacyjne dostarczane za pośrednictwem ICT, w związku z czym muszą oni być w stanie zaufać ich jakości.

Pojawienie się ram kwalifikacji o zapewnionej jakości dla uczenia się przez całe życie, zdecydowanie promowanych przez EQF, skłania do refleksji dotyczącej sektorowego podejścia do zapewniania jakości oraz kwestii, czy możliwe jest określenie zbioru podstawowych zasad i wytycznych odpowiednich dla wszystkich sektorów i dla wszystkich rodzajów kwalifikacji. Aby podjąć te wyzwania, ważne byłoby omówienie zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym w szerokim kontekście wszystkich instrumentów z zakresu przejrzystości i zapewniania jakości. Komisja rozważa zasadność ściślejszej koordynacji wszystkich europejskich instrumentów przejrzystości i zapewniania jakości jako sposobu na utworzenie kompletnego europejskiego obszaru umiejętności i kwalifikacji. Zakresem zapewniania jakości należy objąć szerszy wachlarz spraw istotnych dla szkolnictwa wyższego.

W świetle powyższego Komisja planuje podjęcie następujących działań na rzecz bardziej efektywnej współpracy w dziedzinie zapewniania jakości uczenia się przez całe życie:

- Konsultacje z zainteresowanymi stronami dotyczące ustaleń przedstawionych w niniejszym sprawozdaniu, a także potrzeby i możliwości zwiększenia spójności systemów zapewniania jakości w różnych podsektorach edukacji, stanowiące część

przygotowywanych konsultacji społecznych w sprawie europejskiego obszaru umiejętności i kwalifikacji i mające na celu osiągnięcie większej synergii i konwergencji narzędzi UE w zakresie przejrzystości i uznawania kwalifikacji⁵¹.

- Podkreślenie potrzeby gruntownej rewizji europejskich norm i wytycznych, z położeniem nacisku na podniesienie norm jakości raczej niż na podejście proceduralne, poszerzeniem ich zakresu o kwestie poruszone w niniejszym sprawozdaniu i otwarciem na współpracę w zakresie zapewniania jakości z pozostałymi sektorami kształcenia i szkolenia.
- Dalsze wzmocnianie powiązań między europejskimi narzędziami w zakresie przejrzystości, wspierającymi zapewnianie jakości, uznawanie kwalifikacji i mobilność, m.in. w działaniach wynikających z przeprowadzonych w 2013 r. ocen europejskich ram kwalifikacji (EQF), europejskich ram odniesienia na rzecz zapewniania jakości w kształceniu i szkoleniu zawodowym (EQAVET) oraz inicjatywy Europass, a także poprzez wsparcie dla sieci ENIC-NARIC, krajowych struktur koordynacyjnych EQF oraz centrów Europass i poprzez rewizję przewodnika użytkownika ECTS.
- Praca z państwami członkowskimi w celu zachęcenia⁵² większej liczby agencji ds. zapewniania jakości do złożenia wniosku o rejestrację w EQAR, a także do umożliwienia działalności w ich systemach szkolnictwa wyższego zagranicznym agencjom zarejestrowanym w EQAR.
- Dalsze promowanie współpracy w zapewnianiu jakości na szczeblu międzynarodowym przez dialog polityczny z kluczowymi partnerami międzynarodowymi, a także jako podstawy partnerstwa z ISW na całym świecie.

W ramach programu Erasmus+ UE zagwarantuje:

- Wsparcie dla transgranicznej współpracy w zapewnianiu jakości przez:
 - Przymierza strategiczne i „sojusze na rzecz wiedzy”, umożliwiające ISW wzajemne uczenie się rozwijania kultury jakości i wspierania zaangażowania pracodawców i nowych zainteresowanych stron, takich jak badacze, pracownicy itp.
 - Udzielenie agencjom ds. zapewniania jakości i ISW wsparcia we współpracy nad rozwojem wewnętrznych procesów zapewniania jakości, w celu podjęcia najważniejszych wyzwań i zagwarantowania większego wpływ zrewidowanych europejskich norm i wytycznych na poziomie instytucjonalnym.
 - Wzmocnienie międzysektorowego dialogu na temat zapewniania jakości z instytucjami kształcenia i szkolenia zawodowego.
 - Wymianę dobrych praktyk w celu promowania prostszych procedur akredytacji wspólnych programów poprzez inicjatywy wspierane na poziomie europejskim.
- Wsparcie dla reform szkolnictwa wyższego, w tym:

⁵¹ COM(2012) 669 final.

⁵² Plan strategiczny na lata 2013–2017 (Tück, op.cit., s. 25-29) sugeruje m.in. osiągnięcie tego celu przez rewizję europejskich norm i wytycznych.

- Inicjatywę promującą reformy szkolnictwa wyższego, takie jak rozwój kultury jakości przez partnerskie uczenie się i wzajemną ocenę oraz badania prowadzone przez zainteresowane strony lub narzędzia, podręczniki itp.
- Innowacyjne projekty zwiększające zdolność procesów zapewniania jakości do wspierania trwałej reformy.

Komisja z zadowoleniem przyjmuje nacisk kładziony przez szereg państw na jakość ich systemów szkolnictwa wyższego w projektach umów partnerskich przedkładanych z myślą o stworzeniu ram dla wydatków z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych w latach 2014–2020. Konieczne jest poparcie tych zobowiązań ukierunkowanymi inicjatywami w programach operacyjnych, służącymi wdrożeniu umów, a oczywistym celem takich inicjatyw powinno być wzmocnienie mechanizmów zapewniania jakości.